

KUMINETZ Géza

AZ ANYAGI JAVAK HIERARCHIÁJA A HATÁLYOS EGYHÁZI JOG TÜKRÉBEN

SUMMARIUM: BEVEZETÉS; I. A JAVAK ÉS A CÉLOK AZ EGYHÁZBAN; II. AZ ANYAGI JAVAK RÉTEGZŐDÉSE AZ EGYHÁZ KARIZMATIKUS INTÉZMÉNYES KÖZÖSSÉGÉBEN; II. 1. *A krisztushívők (laikusok, klerikusok) anyagi javai*; II. 2. *A világi krisztushívők javai*; II. 3. *A klerikusok javai*; II. 4. *Az egyházi célra szánt javak természetes személy tulajdonában*; II. 5. *Jogi személyiséggel nem rendelkező társulások javai*; II. 6. *Jogi személyiséggel rendelkező egységek*; II. 6. 1. *Magánjellegű jogi személyek javai*; II. 6. 2. *A hivatalos jogi személyek javai*; II. 7. *Az egyetemes Egyház javai*; III. ÖSSZEFOGLALÁS ÉS ÉRTÉKELÉS

BEVEZETÉS

A vagyoni jogi probléma nem a legsúlyosabb, de kétségtelenül az egyik legkényesebb és legkomplikáltabb területe, vetülete az egyház életmegnyilvánulásainak.¹ Az anyagi javakkal szemben kialakított helytelen, vagy mondjuk így igazságtalan viszony az egyháznak, mint a társadalom egyik fontos szervezetének egyrészt a hitelét, a szavahihetőségét rongja, másrészt saját életét is súlyosan megzavarja. A javak céljainak világos megfogalmazása, az egyház életében betöltött szerepének pontos meghatározása, valamint rendeltetészerű használata jelenti a megoldás kulcsát. Vagyis saját javai felett valódi kormányzati hatalmat igényel magának az egyház. E kormányzati hatalom funkcionális sarkpillérei a kommunio és a salus animarum, vagyis a közösség és a lelkek üdvé.² E két vonatkozás alapvetően nem kerülhet egymással ellentétbe, vagyis közöttük kontradiktórikus ellentét nem lehet. Ez természetesen nem zárhatja ki az esetleges kontrér ellentétet, s a belőle fakadó feszültséget. De erről majd alább részletesebben.

Ebben a tanulmányban kísérletet teszünk az anyagi javak hierarchiájának felvázolására. E hierarchia alapját az egyházi hatóság kompetenciájának mértéke képezi. Vagyis a javak különböző jogi jelentőséggel bírhatnak az egyházban, attól függően, mi a céljuk és ki a tulajdonosuk. Mondhatjuk úgy is, hogy az anyagi javak jogi struktúráját kívánjuk körvonalazni. S talán a javak áramlása,

¹ F. COCCOPALMERIO, *Diritto patrimoniale della Chiesa*, in *Il diritto nel mistero della Chiesa*, IV, Roma 1980, 3; L. MISTO, *I beni temporali della Chiesa*, in *Il diritto nel mistero della Chiesa*, III, Roma 1992, 349; J. OCHOA, *Ratio bonorum temporalium in Ecclesia et institutis perfectionis post Concilium Vaticanum II*, in *Quaestiones canonicae de iure religiosorum. Studia in memoriam J. Ochoa CMF. Excerpta e Commentarium Pro Religiosis. Collegit ac praesentaverit DOMINICUS J. ANDRÉS*, Roma 1990, 207-208.

² Ennek megfelelően van az egyházban jogosultsága a külső és a belső fórum nem elválasztásának, de pontos megkülönböztetésének. Az egyház vezetőinek, azaz pásztorainak mind a törvények hozatalában, mind pedig érvényesítésében mindkét üdvőt-tekintetben kell venniük.

megosztása (*communicatio bonorum*) lenne a dinamikus oldal, mely e struktúrát kell hogy éltesse. Ám ez egy másik tanulmány tárgya lesz.

Látnunk kell, hogy mely javak felett rendelkezik és deklarálja kizárólagos illetékességét az egyházi hatóság, s melyek azok a javak, melyek felett szűkebb vagy tágabb felügyeleti jogkört gyakorol, s végül melyek azok a javak, melyek felett még ilyen jogokkal sem rendelkezik. Így világossá válik az olvasó előtt, hogy mely javak magánjavak (jóllehet egyházi cél szolgálatában állnak, vagy erre lehetőségük van) és mely javak az un. egyházi javak.

I. A JAVAK ÉS A CÉLOK AZ EGYHÁZBAN³

Az egyház kezdetektől rendelkezett anyagi javak felett. Küldetése eszközeként tekintett rájuk. Vagyis küldetése jelentette e javakkal való rendelkezés határait. Amiben tehát sajátos célját ismerte fel, abban illetékességét is deklarálta. A fiatal egyház számára elég volt annak felismerése, hogy bizonyos javak sajátos céljai szolgálatában állnak, s ettől e javak egyházi dimenziója nyilvánvaló volt. E javakat mint egységes alapot a pásztorok kezelésére bízták. A századok múltával és a körülmények változásával a figyelem a tulajdonra terelődött. Az egységes vagyon is elaprózódott és mintegy önálló életet kezdett. Differenciálódtak a célok is. Ennek következtében személyeknek és dolgoknak sajátos együttesei keletkeztek a titokzatos testben, melyet a jogrend társulásnak vagy jogi személynek hív. ⁴

Az egyház Isten népe, a megkeresztelek közössége, „akik a maguk módján részesévé váltak Krisztus papi, prófétaí és királyi feladatának, állapotuknak megfelelően annak a küldetésnek a gyakorlására kaptak hivatást, amelynek a világban való teljesítését Isten az egyháza bízta.” (204. k. 1§) Továbbá ugyanezen kánon 2 §-a értelmében az egyház „alkotmányos és rendezett társaság”. Az egyház tehát nem egyének numerikus összessége, hanem szerves valóság, világosan körülírható alapvető sajátossága, vagyis láthatósága. Ezért a CIC az egyházzal mint Isten népéről szólva első helyen említi az összes krisztushívő kötelességeit és jogait.

³ H. HEIMERL–H. PREE–B. PRIMETSHOFER (Hrsg.), *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg 1993, 53–64. V. DE PAOLIS, *I beni temporalí della Chiesa*, (Il Codice del Vaticano II 10), Bologna 1995, 20–25, 56–70. W. SCHULZ, *Grundfragen kirchlichen Vermögens*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, J. LISTL–H. MÜLLER–H. SCHMITZ (Hrsg.), Regensburg 1983, 860–864.

⁴ V. DE PAOLIS, *De bonis Ecclesiae temporalibus. Adnotationes in Codicem Liber V.*, Romae 1986, 46–50.

II. AZ ANYAGI JAVAK RÉTEGZŐDÉSE AZ EGYHÁZ KARIZMATIKUS-INTÉZMÉNYES KÖZÖSSÉGÉBEN⁵

II.1. A krisztushívők (laikusok, klerikusok) anyagi javai⁶

A krisztushívők javai szigorúan magánjavak. Az egyházi hatóság nem rendelkezhet e javak felett, sőt még csak felügyeleti joga sincs. Mégis joggal állíthatjuk, hogy e javak is kapcsolatban állnak az egyház céljaival, mivel a CIC 210. kánonja szerint minden krisztushívő köteles szent életet élni, az egyház erősödésén és megszentelődésének előmozdításán fáradozni. A CIC 222-ik kánonja pedig a következőképp rendelkezik: „A krisztushívők kötelesek hozzájárulni az egyház szükségleteinek kielégítéséhez, hogy annak rendelkezésére álljon, ami az istentisztelethez, az apostoli és jótékonyági munkához, valamint a szolgálattelvők tisztaságához szükséges. (1§) Kötelesek a társadalmi igazságosság előmozdítására, valamint arra is, hogy Isten parancsát szem előtt tartva saját jövedelmükből segítsék a szegényeket.” (2§) A szülők elidegeníthetetlen joga és kötelessége a gyermek(ek) nevelése, továbbá a társadalmi életben a krisztushívők számára követendő az egyház szociális tanítása. A 222. kánon előírását alkalmazzák a konkrét helyzetekre a következő 1261. 1262 és 1263. kánonok. Az 1262. kánon szerint a püspöki kar irányelveként elrendelte: az egyházi szükségletekhez a hívők az évi átlagkeresetük 1%-ával járuljanak hozzá.⁷

A törvényhozó tehát sajátos előírásokat adott az összes krisztushívő számára saját javaik felhasználását illetően. E célok szintén tükrözik az egyház szemléletét, de e feladatokat elsősorban a krisztushívőknek mint krisztushívőknek kell megvalósítaniuk. Javaikkal saját belátásuk szerint, a fenti kötelezettségek figyelembevételével rendelkeznek. E feladatok mellett figyelniük kell az egyház sajátos céljaira is, vagyis az istentisztelet, az apostoli munka és a szent szolgálattelvők szükségleteire. Az egyházi hatóság tehát nem rendelkezhet és még csak felügyeletet sem gyakorolhat e javak felett, mégis a maga globalitásában kötelezettségeket ró e javak felhasználását illetően az összes katolikus krisztushívőre. Ha a krisztushívő egyéni módon, azaz nem társas formában kíván javaival az egyház szándékára rendelkezni, ezt a következő formákban teheti meg: élők közötti vagy halál esetére szóló adományozás, végrendelet, alapítványok támogatása, stb. E javak lennének tehát az anyagi javak hierarchiájának első fokán abban az értelemben, hogy jogilag a leglazábban kötődnek az egyházhoz, mint látható, alkotmányosan rendezett társasághoz.

⁵ V. DE PAOLIS, *Dimensione ecclesiale dei beni temporali destinati a fini ecclesiastici*, in *Periodica de re canonica* 84 (1995) 77-103.

⁶ J. HERVADA, *I fedeli cristiani*, in *Codice di Diritto canonico*, P. LOMBARDIA-J. I. ARRIETA (a cura di), I, Roma 1986, 185, 191-192; G. DALLA TORRE, *I fedeli*, in V. PINTO (a cura di), *Commento al Codice di Diritto Canonico* (Studia Urbaniana 21), Roma 1985, 117, 127; L. CHIAPETTA, *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, I, Napoli 1988, 276-277, 285-286.

⁷ *A Magyar Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz*, Budapest 1994, 9.

II.2. A világi krisztushívők javai⁸

A világi krisztushívők kötelesek anyagi javaikat is a 225. 226. és 227. kánonok szellemében igazgatni. Egyrészt az életnek az evilági dolgok rendjéhez tartozó⁹ szektorait kötelesek az evangélium szellemével átítani, másrészt javaiknak egy részét kötelesek az egyház sajátos céljaira fordítani. Az 1262. kánon rendelkezése elsősorban a világi krisztushívőkre vonatkozik, tekintettel arra, hogy a klerikusokra más előírás érvényes.¹⁰

II.3. A klerikusok javai¹¹

A klerikusok javai szintén megtartják magánjellegüket, ám a törvényhozó egyrészt szűkítette a klerikusok javaikkal történő rendelkezését, különös tekintettel a gazdálkodási tevékenységre (285. és 286. kánonok), másrészt pedig felszólította őket előírva, hogy tisztességgel megélhetésük feletti javaikat az egyház javára, valamint a segítő szeretet cselekedeteire fordítsák. Ez a világi krisztushívőkre vonatkozó előírások tükrében fokozottabb kötelessége a klérusnak. Egészen pontosan így hangzik a 282. kánon: „A klerikusok éljenek egyszerűen, és tartózkodjanak mindentől, ami hiábavalóságnak tűnik (1§). Azokat a javakat pedig, amelyeket egyházi hivataluk gyakorlása alkalmából szereztek, és amelyek tisztességgel megélhetésüknek és állapotuk összes sajátos kötelezettségei teljesítésének fedezése után megmaradnak, fordítsák az egyház javára és a segítő szeretet cselekedeteire (2§).” A klérus is hasonló formában fordíthatja javait az egyház javára, mint a világi krisztushívők, hacsak a részleges jog mást elő nem ír, pl. a végrendelekkel kapcsolatban.¹²

II.4. Egyházi célra szánt javak természetes személy tulajdonában¹³

Az eddig említett javak közös sajátossága abban áll, hogy tulajdonosaik természetes személyek,¹⁴ akik szabadon, azaz a jog előírásaival nem ellenkező módon rendelkezhetnek velük. Ahogy megfigyelhető, az egyház illetékessége egyre jelentősebb, attól függően, hogy milyen személy tulajdonát és milyen címen képezik bizonyos javak. A felsoroltaknál némileg fokozottabb jogok illetik és egyúttal fokozottabb kötelességek terhelik az egyházat főképp a kegyes in-

⁸ P. A. BONNET–GF. GHIRLANDA, *De christifidelibus. De eorum iuribus, de laicis, consociationibus. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983, 45-51.

⁹ „Az evilági dolgok rendjéhez tartoznak „az élet és a család javai, a kultúra, a gazdaság, a művészet, a foglalkozási ágak, a politikai közösségek intézményei, a nemzetközi kapcsolatok” (AA 7b) stb. in *Az Egyházi Törvénykönyv*. Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta Erdő P., Budapest 1986, 229. G. FELICIANI, *Beni culturali*, in *Nuovo dizionario di Diritto Canonico*, C. CORRAL–V. DE PAOLIS–GF. GHIRLANDA (a cura di), Milano 1993, 95-97.

¹⁰ DE PAOLIS, *I beni* (vö. 3. jegyzet), 105-108.

¹¹ D. MOGAVERO, *I ministri sacri o chierici*. in *Il diritto nel mistero della Chiesa* (Quaderni di Apollinaris 9), II, Roma 1990, 119.

¹² *Az Egyházi Törvénykönyv* (vö. 9. jegyzet), 873.

¹³ DE PAOLIS, *Dimensione* (vö. 5. jegyzet), 96-97.

¹⁴ L. VELA, *Persona fisica*, in *Nuovo dizionario* (vö. 9. jegyzet) 790-795.

tézkedések vonatkozásában, különösen pedig a bizalmiság vállalása terén. A bizalmi olyan személy, akire vagyoni jogokat ruháznak, melyeket saját jogon, vagyis a saját nevében, de nem a saját érdekében kell gyakorolnia. Kánonjogilag ilyennek tűnik pl. a meghagyással terhelt örökös vagy hagyományos.¹⁵ E javak tehát tulajdonjogilag magánjavak, mégis a tulajdonjog határai, közelebbről a vele való rendelkezés korlátozottabbak abban az értelemben, hogy e javak csakis arra fordíthatók, amire az adományozó szánta őket. Ezért van az egyházi hatóságnak e javak felett valamiféle illetékessége, ti. e javak kegyes (természetfeletti) célokat szolgálnak, és pedig *ratione finis*. Pontosabban e javak vonatkozásában megjelenik a felügyeleti jogkör, mely az ordináriust illeti meg. Az ordinárius a kegyes intézkedések végrehajtója, s e jogkör erejében felügyeletet gyakorol még látogatás útján is, hogy az e célra rendelt javak valóban arra fordíttassanak, amire szánták őket. A többi végrehajtó köteles számot adni neki. Sőt az olyan záradékok, melyek kizárnák az ordinárius illetékességét, semmisnek tekintendők. Ugyanez az elv érvényes a bizalmiság elfogadására is (1301. és 1302. kánonok).¹⁶

II.5. Jogi személyiséggel nem rendelkező társulások javai¹⁷

A krisztushívők (laikusok és klerikusok egyaránt) nemcsak egyénileg, de társult módon is végezhetik küldetésüket az egyházban. Ezt az elvet deklarálja a 215. kánon: „A krisztushívőknek jogában áll, hogy jótékony, illetve vallásos célú vagy a keresztyén hivatást a világban előmozdító társulásokat alapítsanak és vezessenek, valamint, hogy ugyanilyen célok közös megvalósítása érdekében összejöveteleket rendezzenek.” Ezzel a törvényhozó elismeri a krisztushívők autonómiáját, mellyel az egyházi közjő megvalósításában tevékeny részt vállalhatnak. Létjogosultsága van tehát ebben az értelemben a magánkezdeményezésnek (vö. 298. és 299. kk.). Ezen elv sajátos kifejezést nyer a hivatalos társulások vonatkozásában (301. kánon) Csakis az illetékes egyházi hatóság alapíthat olyan társulásokat, melyek a keresztyén tanítást az egyház nevében kívánják átadni, vagy a nyilvános istentisztelet előmozdítását szolgálják, vagy olyan célra törekcsenek, melynek megvalósítása természeténél fogva az illetékes egyházi hatóságra tartozik, vagy annak fenntartott. Mindezek azonban hivatalos társulások és szükségképpen jogi személyiséggel rendelkeznek. Amennyiben viszont a krisztushívők jogi személyiség nélküli magántársulást hoznak létre a hivatalos társulásoknak fenn nem tartott egyházi közcélok megvalósítására, e társulások nem válnak köteleességek és jogok alanyaivá a kánoni jogrendben, de a 310. kánon értelmében a bennük társult krisztushívők közösen vállalhatnak kötelezettségeket és tulajdonostársi vagy birtokostársi minőségben jogokat és javakat szerezhetnek, illetve birtokolhatnak. Tevékenységük vonatkozásában az

¹⁵ *Az Egyházi Törvénykönyv* (vö. 9. jegyzet), 874-875.

¹⁶ V. ROVERA, *I beni temporali della Chiesa*, in *La normativa del nuovo codice*, E. CAPPELLINI (ed.), Brescia 1985, 291-292.

¹⁷ S. PETTINATO, *Le associazioni dei fedeli*, in *Il Codice del Vaticano II. Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati*, Bologna 1989, 233-262.

egyházi hatóság felügyeletet gyakorol a 305. kánon értelmében.¹⁸ Továbbá a 304. és a 299. kánon 3§-a értelmében csakis azok a magántársulások ismerhetők el ilyenek, melyek szabályzattal rendelkeznek, amelyet az illetékes hatóság felülvizsgált (*recognoscantur*). A szabályzat pontosan rögzíti a társulás célját, struktúráját, működésmódját. A felülvizsgálat csak annyit jelent, hogy a hatóság elismeri általa azt, hogy semmi olyat nem tartalmaz, ami ellentétes lenne az egyház tanításával, fegyelmével, de megmarad a magánkezdeményezés szintjén. Ami az ilyen társulás javait illeti, a 325. kánon előírása az irányadó: „A krisztushívők magántársulása a szabályzat szerint szabadon kezeli az általa birtokolt javakat, fenntartva az illetékes egyházi hatóság felügyeleti jogát abban a tekintetben, hogy a javakat a társulat céljaira fordítsák (1§). Ugyancsak alá van rendelve a helyi ordinárius fennhatóságának az 1301. kánon szerint azoknak a javaknak a kezelését és felhasználását illetően, amelyeket kegyes célből adományoztak neki, vagy hagytak rá (2§).” A felügyelet további erősödése figyelhető meg a javak hierarchiájának ezen a szintjén. Egyrészt a szabályzat felülvizsgálata, másrészt a kegyes célből történt adományok, harmadrészt pedig a javak kitűzött célokra fordításának ellenőrzése jelzi ezt. Megjegyezzük, hogy ez a felügyeleti jogkör szűkebb jellegű, mint az 1276. kánon előírása, ami érthető a társulás magánjellegeből.

II.6. Jogi személyiséggel rendelkező egységek¹⁹

II.6.1. Magánjellegetű jogi személyek javai

Jogi személyiséget kapni egy jogrendben igen jelentős jogi aktus, tény. A 114. kánon szerint az egyház küldetésének megfelelő és az egyesek célját meghaladó célra irányulnak, és hasznosaknak is bizonyulnak. Éspedig a vallásosság, az apostoli tevékenység, vagy lelki, anyagi vonatkozású irgalmas szeretet jelentik főképp e célokat. A jog kötelességek és jogok alanyává tesz valamely entitást, személyek vagy dolgok együttesét, s az mint ilyen cselekvőképességgel rendelkezik. Vagy maga a jog előírása, vagy az illetékes hatóság határozata által nyerhető jogi személyiség. S mint jogi személynek saját javai lehetnek (1255. kánon).²⁰ Láthatjuk, hogy egyre specifikusabb célok, egyre több feltétel szükséges a jogi személyiség elnyeréséhez.

A magánjogi személyek javai szintén magánjavak, tehát nem az egyház, mint ilyen tulajdonában vannak. Éspedig azért, mert nem az egyház nevében cselekednek, nem olyan entitások, melyek révén az egyházi hatóság az egyházi közjő-

¹⁸ „A krisztushívők minden társulása alá van vetve az illetékes egyházi hatóság felügyeletének. E hatóság feladata, hogy gondoskodjék velük kapcsolatban a hit és az erkölcs épségének megőrzéséről, s felügyeljen, nehogy az egyházi fegyelem terén visszaélések forduljanak elő, ezért kötelessége és joga hogy a jog és a szabályzat szerint meg is látogassa őket, alá vannak rendelve e hatóság vezetésének az itt következő kánonok előírásai szerint (1§).”

¹⁹ L. VELA – F. URRUTIA, *Persona giuridica*, in *Nuovo dizionario*, (vö. 9. jegyzet) 795-799. V. DE PAOLIS, V., *Il libro primo del Codice: Norme generali (cann. 1-203)*, in *Il diritto nel mistero della Chiesa* (Quaderni di Apollinaris 5), I, Roma 1998, 344-354; *Handbuch des Vermögensrechts* (vö. 3. jegyzet), 94-105.

²⁰ DE PAOLIS, *De bonis* (vö. 4. jegyzet), 27-45.

ra való tekintettel valósítja meg az egyház intézményes céljait, mert jellegük magánjellegű, vagyis magánkezdeményezésből születtek és tevékenykednek, emiatt nem tekinthetők a hierarchikus cselekvés és jelleg részének, akár azért, mert céljai nem sajátosan a hierarchia céljai, akár pedig azért, mert az illető cél megvalósításának módja a hívek tevékenységi körébe tartozik, következésképp nem lép be direkte és közvetlenül az egyházi közérdek szférájába. Ezek a jogi személyek pl. magántársulások, csakis az illetékes hatóság határozata által létesülhetnek, és csakis akkor, ha bemutatták szabályzatukat és azt a hatóság jóváhagyta (probatio). Amennyiben a hatóság nem ítéli károsnak e jogi személyek tényleges tevékenységét, továbbá nem tartalmaznak szabályzataik törvényelleneset, nem akadályozhatja működésüket. Hasonló felügyeleti joga van a hatóságnak, mint a jogi személyiség nélküli társulások esetében, akár a célok végrehajtása, akár pedig a kegyes célra kapott adományok vonatkozásában. Sőt az 1257. kánon 2.§-a szerint néhány esetben a kánoni előírások is érvényesek rájuk pl. 264. 325. 1263. 1267. 1269. 1280. és 1480. 2.§ kk.²¹ Láthatjuk, hogy a hierarchia ezen fokán még jelentősebb befolyással bír az illetékes egyházi hatóság. Következésképp erősebb e javak egyházi dimenziója, de megőrzi e javak magánjellegüket, mivel a krisztushívők cselekvési autonómiáját fejezik ki (szabályzat, szemben a Kódex V. könyvével), akik részt vállalnak az egyházi közjó megvalósításában. Mint jogi személyek képviselik valamiképp az egyházat, és pedig a keresztség, az egyházhoz tartozás erejében.

II.6.2. A hivatalos jogi személyek javai²²

Mint látjuk, a törvényhozó bevezette a hivatalos és magán jogi személyek megkülönböztetését.²³ Sőt az 1257. kánon definiálta, melyek az. un. egyházi javak. Csakis a hivatalos egyházi jogi személyek javai. Vagyis a törvényhozó nem a célok vonatkozásában, hanem a hovatartozás szempontjából definiálta azokat a javakat, melyek az egyházné, mint ilyené. A 116. kánon pedig arról rendelkezik, hogy a hivatalos jogi személyek az egyház nevében, vagyis a jog előírásai szerint (vagyis az V. könyv normatívája szerint), a közérdekre való tekintettel végezzék feladataikat.²⁴ Ezek, és csakis ezek felett a javak felett követel magának az egyház kizárólagos kompetenciát, vagyis valódi kormányzati hatalmat, annak teljességét. A hivatalos jogi személyek, következésképp javaik sajátos módon függenek az egyházi hatóságtól, közelebről az Egyházi Törvénykönyv V. könyvétől. Fogalmazhatjuk úgy is, hogy ez a könyv biztosítja az egyháznak, mint egyháznak az autonómiáját. Ezek azok a javak, melyek részesednek az egyház intézményesedett-intézményesített céljaiban, valamint magának a hierarchiának a tevékenységében. A félreértések elkerülése végett le kell szögeznünk, hogy a hierarchia tevékenysége nem meríti és nem is merítheti ki az

²¹ L. CHIAPPETTA, *Il Codice* (vö. 6. jegyzet), II, 368.

²² V. DE PAOLIS, *Beni ecclesiastici*, in *Nuovo dizionario* (vö. 9. jegyzet), 99-107. D. FALTN, *Diritto di proprietà ed uso dei beni temporali*, in *Problemi e prospettive di diritto canonico*, E. CAPPELLINI (a cura di), Brescia 1977, 232-234.

²³ L. CHIAPPETTA, L., *Il codice*, II, 368-369. DE PAOLIS, *De bonis* (vö. 4. jegyzet), 11-14.

²⁴ GF. GHIRLANDA, *Diritto canonico IV*, in *Nuovo dizionario* (vö. 9. jegyzet), 352-353. DE PAOLIS, *Dimensione ecclesiale* (vö. 5. jegyzet), 88-91.

egyház finalitását, ennek látható jele a krisztushívők sajátos autonómiájának elismerése, következképp az un. egyházi javak sem törlik más javak sajátos egyházi dimenzióját.²⁵ Más javak is (néha) hatékonyabban állnak az egyház céljai szolgálatában. Sőt olykor a magánkezdeményezésből származó apostolkodás hitelesebben tükrözi az egyház küldetését. Ha a maga evolúciójában figyeljük az egyes entitások tevékenységét, láthatjuk, hogy a magánkezdeményezés később hivatalos jelleget vesz fel, sőt magánál a jognál fogva jogi személyisége van. Gondoljunk különösképp is a szerzetes intézményekre. Mondhatjuk azt, hogy találkozik a privát autonómia és a közérdeket tekintő hatóság akarata. Különbséget kell tennünk a közjó (bonum commune) és a közérdek (bonum publicum) között.²⁶ A közjóra mindenkinek törekednie kell. Az a közjó azonban, melyre az egyházi hatóság tekintettel van, az szűkebb ennél, ez a közérdek. Mondhatnánk úgy is, mint a hatóság által aktualizált közjó. Itt és most mi a legfontosabb teendő. A hatóság egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb feladata épp ez, a közérdek felismerése, szolgálata. Ám maga a törvényhozó tisztában van azzal, hogy a hatóság nem mindig ismeri, ismerheti fel a legjárhatóbb utat. Ezért is kapott nagyobb teret az új Kódexben a krisztushívők magánkezdeményezése. A hatóság köteles biztosítani a jog rendelkezése folytán (ipso iure) hivatalos jogi személyeknek minősített egységek (entitások) működését, vagy megítélése szerint létesíthet, megszüntethet hivatalos, de magán jogi személyeket is, amennyiben károsnak ítélné tevékenységüket. A hivatalos jogi személyeknek egyik legsajátosabb tulajdonsága az, hogy a közérdekre való tekintettel cselekszenek. Mintegy bennük, velük és általuk cselekszik az egyház, mint ilyen.²⁷ Ennek jele az, hogy teljes egészében rájuk és csakis rájuk vonatkozik az V. könyv normatívája. Teljesen az egyház vezetésének a szándéka szerint, vagyis az egyetemes és részleges törvényhozás szerint kell bánni velük. Kizárólagosan a kánoni törvények vonatkoznak rájuk. A világi törvények megtartása prudenciális jellegű.

Külön említést érdemelnek a szerzetes intézmények, a világi intézmények és az apostoli élet társaságai. Ezek hivatalos jogi személyeknek minősülnek, alapelvként az V. könyv előírásai vonatkoznak rájuk.²⁸ Szólni kell továbbá a Szentszék javairól is. Jóllehet a 113. kánon szerint a Szentszék nem jogi, hanem erkölcsi személy jellegű, saját javai vannak, melyek természetesen egyházi javak.²⁹

²⁵ DE PAOLIS, *Dimensione ecclesiale* (vö. 5. jegyzet), 92-95. MESTER, S., *Beni temporali e nuovo CIC*, in *Il Nuovo Codice di Diritto Canonico. Novità, motivazione e significato* (Utrumque lus 9), Roma 1983, 306.

²⁶ DE PAOLIS, *I beni* (vö. 3. jegyzet), 90-98.

²⁷ F. URRUTIA, *De normis generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I*, Romae 1983, 78.

²⁸ B. PRIMETSHOFER, *Vermögen von Orden und ordensähnlichen Institutionen*, in *Handbuch des Vermögensrechts* (vö. 3. jegyzet), 482-483.

²⁹ *Handbuch des Vermögensrechts* (vö. 3. jegyzet), 109-112.

II.7. Az egyetemes Egyház javai³⁰

Az egyetemes egyház szintén, isteni rendelés folytán erkölcsi személy jelleggel bír. Ennek valósága az alapja az egyes hivatalos és nem hivatalos jogi személyek létének. Részesíti az egyes jogi személyeket a maga sajátos küldetésében, a javakhoz való született jogban, és pedig a jogrend rendelkezései által. Nem áll szemben a többi jogi személlyel szemben, mint a leghatalmasabb jogi személy, sőt mint ilyennek nincsenek is javai, hanem de facto csakis a hivatalos jogi személyek, valamint a Szentszék javai képezik az egyházi javakat.

III. ÖSSZEFOGLALÁS, ÉRTÉKELÉS

Az anyagi javak is részesednek az egyház küldetésében, de különböző mértékben. Ezt a mértéket próbáltuk felvázolni a hatályos jog segítségével. A következőképp összegezhető az anyagi javak hierarchiája az egyházban.

1. A törvényhozó nem a cél szempontjából, hanem a hovatartozás, a tulajdon szempontjából definiálta az un. egyházi javakat. Mindazonáltal nem törölte az egyházi cél szolgálatában levő javak egyházi jellegét, dimenzióját.

2. Ennek következtében a fenti rangsor egyre inkább sajátos és kifejezett egyházi célok és az ezt kifejező tulajdon felé mutat.

3. Minél közelebb állnak bizonyos javak az un. egyházi javak kategóriájához, annál inkább csökken a világi törvények hatósugara, s növekszik a kánoni normatíva érvényesülése. A maga teljességében és kizárólagosságában csakis a hivatalos jogi személyek javaival, vagyis az egyházi javakkal kapcsolatban érvényesül. A következő fokozatait különíthetjük el az egyház illetékességének: a, A természetes személyek javai feletti rendelkezés kizárása mellett e javak célszerű és az egyház szellemében történő felhasználására felszólító, kötelező előírások. b, Felügyeleti jog az összes kegyes célra történt adományok felett. c, Szűkített felügyeleti jog a magántársulások javai felett (szabályzat átvizsgálása, a célokra fordítás ellenőrzése). d, Az előbbi felügyeleti jogkör bővül a magán jogi személyek esetében a szabályzat jóváhagyásának előírásával, e, Teljes felügyeleti, sőt kormányzati jogkör, melyet a Kódex V. könyve az egyetemes jog szintjén tartalmaz.

4. A törvényhozó megkülönbözteti a magánkezdeményezésből fakadó egyházi tevékenységet a hivatalostól, tehát a hierarchiától eredőtől, amikor azt jelenti ki, hogy csakis a hivatalos egyházi jogi személyek tevékenykednek az egyház nevében. Az egyház mindennapi életében ugyanolyan gyakorlati jelentősége lehet egy magánkezdeményezésből fakadó apostoli munkának, mint valamely hasonló hivatalos cselekvésnek. A fenti különbségtétel a javaknak inkább a jogi jelentőségét, pontos hovatartozását jelöli meg. E különbségtétel alapja a közjó és a közérdek közötti különbség. Az előbbire minden krisztushívő kötelezett a maga módján, míg a közérdeket az illetékes egyházi hatóságnak kötelessége szolgálni. Az előbbi talán jobban tekint a lelkek üdvösségére, az utóbbi pedig a közösség üdvére. Ismételten ki kell jelenteni, hogy a *salus animarum* és a *salus*

³⁰ DE PAOLIS, *I beni* (vö. 3. jegyzet), 25-27, 70-72. C. CORRAL, *Chiesa cattolica*, in *Nuovo dizionario* (vö. 9. jegyzet), 160-169.

communiois között nincs és nem is lehet antagonisztikus ellentét. Aki így gondolná, vagy a szélsőséges individualizmust, vagy pedig a hasonló intenzitású kollektívizmust vallaná világnézetének.

5. A természetes személyek, beleértve a pápát is, ki vannak zárva az egyházi javak tulajdonosi minőségéből, csak vagyongazdálkodói lehetnek az egyházi javaknak. Ez a vonás mindazonáltal nem zárja ki, hogy mint természetes személyeknek saját javaik legyenek, melyek felett teljes joggal gyakorolják a tulajdonosi jogkört.

6. Végezetül megállapítjuk, hogy az egyházi célokra szánt javak jóllehet az egyház globális küldetésének betöltésében vesznek részt a lelkek üdvösségét munkálendő, mégsem ugyanolyan természetűek, nem tartoznak ugyanazon a módon az összes hívőhöz és nem mind ugyanazon a módon valósulnak meg. E különbségeket jelzi a jogalkotás, s tanulmányunkban ezt kívántuk bemutatni.